

IRODALMI ÉRTESITŐ.

„PRAECEPTOR GERMANIAE“. Nevelés történeti tanulmány. Irta *Stromp* László a pozsonyi ág. h. ev. theol. akadémián a bölcsészet és neveléstudomány nyilv. tanára. Külön lenyomat a *Prot. Szemléből*. 1—58. l. E munkát ez év elején Magyarországon is sok helyen tartott Melanchton-ünnep hozta létre. Írója a renaissance-on, humanismuson keresztül vezeti az olvasót Melanchton-hoz. A humanismus intensív hatást gyakorolt egyéniségének megalakulására. De kora humanistai közül reformátorrá emelkedik, a humanistikus tudományok köréből a teológiához. Következőleg mint praedagogust, philosophust rajzolja, azután mint főleg theologust, írásmagyarázót; megemlékszik mint iskola szervezőről is; s végül magyarországi összeköttetéseiről, magyar tanítványairól szól. Szerző irálya sok helyt idegenszerűnek tetszik, de a mi a tudományosságot illeti, munkája teljes elismerést érdemel.

ZUR GESCHICHTE DES ANABAPTISMUS IN UNGARN. VON PROF. DR. M. SZLÁVIK. A szorgalmas szerzőnek különnyomata a *Zeitschrift für Kirchengeschichte* XVIII. k. 2. füzetéből, melyben a magyarországi anabaptismus történetét vázolja *Beck* (*Die geschichtsbücher der Wiedertäufer*. Wien, 1883), *Aldásy* (*Az anabaptisták Magyarországon és Erdélyben a 16. és 17. százévben*. Budapest, 1893), és *Spitzer* nyomain. Az anabaptisták Magyarországon az 1596. évben jelennek meg; Cseh- és Morvaországból kiüzetve az ország észak-nyugoti részében telepednek le. Nehéz éveket élnek át. 1604-ben kimenekülnek Ausztriába és Morvaországba. De 1613. megint visszahivatnak. 1622-ben újabb települők jönnek. Bethlen Gábor 1622-ben az anabaptisták egy nagy részét Alvinczre és vidékére költözteti. I. Rákóczy György 1645-ben sokat közülök Sárospatakra költöztet. A törököktől és Thökölytől sokat szenvedtek. II. Rákóczy Ferencz idejében a császáriak seregében szolgálnak. A római egyház, a jezsuiták részéről (Szelepcsényi, Kolonics) és Mária Therezia alatt sok üldöztetésnek voltak kitéve. Sokan Hollandiába, Oroszországba, Krimiaiba és Amerikába vándoroltak. Nagy Lévárdon máig is él mintegy 200 lélek. Különös stylü házaik, berendezésük, tisztaságuk, szorgalmuk ismeretes. Eredetük germán, magyarul, németül, tótul beszélnek. Gyermkeiket példaszzerűen nevelik. *G. K.*

A KATHOLIKUS ORSZÁGOS AUTONOMIÁRÓL. 1—32. l. Irta *Csorbá* Ferencz. Kiadta *Lampel* Róbert Budapesten. Ára 20 kr. Figyelemreméltó tanulmány. A kik mostanában a katolikus autonomia érdekében szót emeltek, alapúl az 1871. évi kongressusi munkálatot fogadták el. Szerző e munkálatot bírálja. „A kongressusi munkálat nem azt akarja, hogy a róm. kath. egyháznak Magyarországon levő része — mintegy az anglikán egyháznak mintájára — az egyetemes római egyháztól független szervezettel alakuljon és hogy aztán annak — a magyar prot. egyházak mintájára — önkormányzati jogok engedtesse, hanem

azt, hogy itt egy oly testület létesüljön, a mely — a nélkül, hogy a kath. egyháztól vagy annak embereitől a legcsekélyebb jogot is igényelné — a magyar államnak ez egyházra vonatkozással levő legtöbb jogát magához ragadja, és ezenkívül, minden akár a történelmi előzmények alapján, akár pedig jelen használatánál fogva, kath. jellegűnek mondható vagyonnak korlátlan tulajdonossá vá legyen“. „Mikor királyaink ez alapítványokat tették, a kath. egyház nemcsak a hitélet, továbbá közjótékonyosság és a művelődés minden igényét volt hivatva kielégíteni, hanem az államhatalmi szervezet egyik nagy föladatokra hivatott, tényezőjé is képezte . . . „Az egyházi vagyon fűdözte századokon át a törvénykezés és különösen a véderő költségeinek tetemes részét is“. Az országos autonomiát a tervezett alakban létesíteni nem szabad. Szerző oly alakban gondolja megalkotandónak, „ha kiköttetnék, miszerént a kath. autonomia — úgy mint az autonómiával bíró egyéb felekezetek, csakis a miniszterium útján érintkezhetnek hivatalosan a fölséggel és főleg, ha az autonomia befolyásának körébe vonandó vagyon és jogok megállapításánál nem csupán az államnak, hanem az egyes javadalmakok kezén levő vagyon is combinatióba vetetnék, s ha mind e vagyon azon részében, a melyben arra a tulajdonkép-peni egyházi érdekek szempontjából szükség nincsen, a jelenlegi javadalmakok szerzett jogainak épségben tartása mellett közművelődési czélokra leköttetnék : a magyar állam, a mely ilykép a nemzeti közművelődés felvirágoztatására, gazdag új forrást nyerne, kárpótolva lenne vesztett jogaiért“. Ez idézetek mutatják mind a tárgyat, mind pedig azt, hogy e dolgozat egy kiváló jogi tanulmány.

SZÉKELY MÓZES ERDÉLYI FEJEDelem ÉLETRAJZA. Irtá V a s s M i k l ó s. Budapest, 1897. 8 r. 1—87. l. — Egy szorgalmas és tehetség szerző műve fekszik előttünk, mely komoly figyelmet ébresztett. Ez élénk tollal írt magvas monográfia a vitéz, de szerencsétlen erdélyi fejedelem életét világítja meg, több ponton új világot vetve az eddig homályos pontokra. Kimutatja pl. azt, hogy atyja a székely só-kamara ispánja volt, tehát Székely Mózes nem éppen alsorsból származott, mint a mendemonda tartja. Azt is szerettük volna megtudni, hogy az unitárius bajnok hogyan lehetett Báthory István szentelt vitéze. A figyelmet keltő végeredmény, melyre szerző jut. „Az, a ki lófő székelyből Erdély fejedelmi trónjáig tud emelkedni, a nélkül, hogy erre nemtelen eszközöket használt volna, méltán helyet foglalhat történelmünk nagy alakjai között. Székely M. egyike volt Erdély legjelesebb szereplőinek. Politikai elvszilárdság és honszeretet voltak legkitünőbb erényei. Hazáját akarta megszabadítani a német uralomtól s ettől semmi el nem tántorította. Ha tovább él, ma egy sorban emlegetnék Báthory István, Bocskay és Bethlen Gábor nevével. Elesett a nélkül, hogy czélját elérhette volna ; de megmutatta az utat, melyen Erdélynek haladnia kell“. Szép műveket várhatunk ez első szép próba után a törekvő ifjú szerzőtől; de azt is hangsúlyoznunk kell, hogy ne csak a szemnek tetsző külsőre ügyeljen: gondosabb stílus és a kiadás pontossága még sokban emelhetné volna e tartalmas mű belső értékét.

Kanyaró F.

KÜLÖNFÉLÉK.

A KIRÁLY AJÁNDÉKA.

Kedves báró Bánffy!

Óhajtván, hogy magyar székes fővárosomnak erre alkalmas terei oly kisebb méretű szoborművekkel látassanak el, melyek midőn a várost diszítik, egyszersmind a mult idők azon kiváló alakjainak emléket örökítik meg, kik a nemzeti élet különböző terein kitűntek, udvartartásom költségeinek terhére több évre terjedő beosztással megfelelő összegeket engedélyezek arra a célra, hogy

a keresztény vallásért vértanuságot szenvedett *Szent Gellért* csanádi püspököt, — a hitbuzgó *Pázmány Péter* esztergomi érseket, — *Bocskay István* és *Bethlen Gábor* erdélyi fejedelmeket, — *Hunyady János* és *Zrinyi Miklós* a haza és a kereszténység hős bajnokait, — *Pálffy János gróf*, Magyarországnak a trón védelmében nagy érdemeket szerzett főhadparancsnokát, — a honfoglalás történetét író *Béla király névtelen jegyzőjét*, — *Verböczy István*, Magyarország nagyhirű jogtudósát és annak népszerű lantosát, *Tinódy Sebestyént* ábrázoló szobrok készíttessenek és megbízom Önt ezen elhatározásomnak végrehajtásával.

Budapest, 1897. szeptember 25.

Ferencz József s. k.

Báró Bánffy s. k.

EGYHÁZI FŐTANÁCSUNK oct. 24., 25., 26. napjain tartotta meg évi gyűlését. A főtanácson a püspök mellett jelen volt az egyháznak mindkét főgondnoka, Dániel Gábor és báró P. Horváth Kálmán. A körüli és isk. felügyelő gondnokok közül megjelentek: Hajós János, Szentiványi Gyula. Kozma Ferencz gondnokok, az esperesek pedig csaknem teljes számban. A főt. püspök úr bejelentette az „Ezredévi alap“ mostani állását. A gyűlés ezt örömmel vette tudomásul s a püspök urat gyűjtésre továbbra is felkérte és megbizta, mire hitrokaink figyelmét felhívjuk. A megnyitó beszédet és a jelentéseket jövő fűzetben közöljük. A főtanács tagjai ebédre a gyűlés első napján Mélt. és főt. Ferencz József püspök úrnak, második napján pedig Mélt. báró P. Horváth Kálmán főgondnoknak voltak vendégei.

UNITÁRIUS THEOL. TANULÓK AZ EGYETEMEN. Dr. Wlassics Gyula, vallás és közokt. ügyi minister az unitárius papnövendékeknek megengedte, hogy a kolozsvári tud. egyetem bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi karán, féléveik teljes beszámítására való jogosultsággal rendes hallgatókúl olykép íratkozhassanak bé, hogy a tanul-